

ЗБІРНИК НАУКОВИХ СТАТЕЙ МАГІСТРІВ

ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ,
УПРАВЛІННЯ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ

Полтава
2019

**Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»
(ПУЕТ)**

**ЗБІРНИК
НАУКОВИХ СТАТЕЙ МАГІСТРІВ**

**ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ,
УПРАВЛІННЯ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ**

**ПОЛТАВА
ПУЕТ
2019**

Друкуються відповідно до наказу по університету № 135-Н від 20 серпня 2019 р.

Редакційна колегія:

Головний редактор – **О. О. Нестуля**, д. і. н., професор, ректор Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» (ПУЕТ).

Заступник головного редактора – **С. В. Гаркуша**, д. т. н., професор, проректор з наукової роботи ПУЕТ.

Відповідальний секретар – **Н. М. Бобух**, д. філол. н., професор, завідувач кафедри української, іноземної мов та перекладу ПУЕТ.

Відповідальний редактор:

К. Ю. Вергал, к. е. н., доцент директор Інституту економіки, управління та інформаційних технологій ПУЕТ.

Члени редакційної колегії:

О. О. Ємець, д. ф.-м. н., професор (за спеціальністю Комп'ютерні науки), завідувач кафедри математичного моделювання та соціальної інформатики ПУЕТ;

В. В. Карцева, д. е. н., професор (за спеціальністю Фінанси, банківська справа і страхування), завідувач кафедри фінансів та банківської справи ПУЕТ;

Т. А. Костишина, д. е. н., професор (за спеціальністю Публічне управління та адміністрування), завідувач кафедри управління персоналом, економіки праці та економічної теорії;

В. А. Кулик, д. е. н., доцент (за спеціальністю Облік і оподаткування), завідувач кафедри бухгалтерського обліку і аудиту ПУЕТ;

Г. В. Лаврик, д. ю. н., професор (за спеціальністю Публічне управління та адміністрування), завідувач кафедри правознавства ПУЕТ;

Т. В. Онішко, д. і. н., професор (за спеціальністю Інформаційна, бібліотечна та архівна справа), завідувач кафедри документознавства та інформаційної діяльності в економічних системах ПУЕТ;

Л. М. Шимановська-Діанич, д. е. н., професор (за спеціальністю Менеджмент), завідувач кафедри менеджменту ПУЕТ.

Збірник наукових статей магістрів. Інститут економіки, управління та інформаційних технологій. – Полтава : ПУЕТ, 2019. – 504 с.

ISBN 978-966-184-361-4

У збірнику представлено результати наукових досліджень магістрів спеціальностей: Інформаційна, бібліотечна та архівна справа освітня програма «Документознавство та інформаційна діяльність»; Комп'ютерні науки освітня програма «Комп'ютерні науки»; Менеджмент освітня програма «Менеджмент та адміністрування»; Облік і оподаткування освітня програма «Облік і аудит»; Фінанси, банківська справа і страхування освітня програма «Фінанси і кредит»; Публічне управління та адміністрування освітні програми «Публічне адміністрування» та «Місьцеве самоврядування»; Економіка освітня програма «Управління персоналом та економіка праці».

УДК 33+3.077+004](062.552)

*Матеріали друкуються в авторській редакції мовами оригіналі.
За виклад, зміст і достовірність матеріалів відповідальні автори.
Розповсюдження та тиражування без офіційного дозволу ПУЕТ заборонено*

Фейст І. С. Поняття та склад витрат на маркетингові комунікації для цілей обліку	259
Шелест О. В. Роль обліку в управлінні прибутком підприємства	264

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА І СТРАХУВАННЯ

Освітня програма «Фінанси і кредит»

Белова Д. Д., Волков М. І. Сутність та особливості фінансової стратегії підприємства	270
Власенко Д. Р. Економічна сутність та особливості антикризового управління підприємством	276
Гайдаржі І. О. Методичне забезпечення антикризової діагностики вітчизняних підприємств	282
Гальченко В. Г. Сучасні підходи до класифікації власного капіталу підприємства	288
Гомон Є. Ю. Оцінка сучасного стану виконання бюджетних програм	293
Донченко Т. В. Удосконалення моделі розвитку небанківського інституційного інвестування в Україні	298
Захаров І. М., Шиндер В. В. Фінансова стратегія та її роль у забезпеченні прибутковості підприємства	307
Іванов Д. І. Оптимізація грошових потоків пат «лубнифарм» як метод фінансового механізму забезпечення платоспроможності підприємства	312
Кучер В. В. Теоретичні основи організації комплексної оцінки фінансового стану підприємства	317
Литовченко К. А. Розробка фінансового плану на основі прогнозування формування та використання фінансових ресурсів підприємства	323
Луцур М. М. Аналітичні можливості балансу в системі управління фінансами підприємства	328
Лялун В. В., Сірокурова К. С., Крамська М. С. Програмно-цільовий метод та його впровадження в бюджетний процес ...	333
Маручок А. Р. Методи оцінки фінансової безпеки підприємства	339

УДОСКОНАЛЕННЯ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ НЕБАНКІВСЬКОГО ІНСТИТУЦІЙНОГО ІНВЕСТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Т. В. Донченко, магістр спеціальності Фінанси, банківська справа та страхування освітня програма «Фінанси і кредит»
Т. П. Гудзь, к. е. н., доцент – науковий керівник

Анотація. В статті охарактеризовано основні ознаки моделі небанківського інституційного інвестування, що сформувались в Україні. Зроблено висновок про недостатню ефективність діяльності небанківських інституційних інвесторів в Україні у питаннях фінансування економічного зростання та забезпечення соціального захисту населення. Для посилення соціальної спрямованості небанківського інституційного інвестування в Україні визначено нагальну потребу стимулювання розвитку публічних інвестиційних інститутів, ширшого залучення населення до процесів спільного вкладення коштів, більш повного гарантування прав учасників колективних інвестицій.

Ключові слова: небанківські інституційні інвестори, небанківське інституційне інвестування, фінансові інститути, венчурні фонди, бізнес-орієнтована модель.

Abstract. The main features of the model of non-bank institutional investment that has been established in Ukraine are described in the article. The defined factors give reason to characterize the national model of non-bank institutional investment as business oriented. It is concluded that there is the lack of effectiveness of non-bank institutional investors in Ukraine in terms of financing economic growth and ensuring social security. To enhance the social orientation of non-bank institutional investment in Ukraine it is necessary to encourage the development of public investment institutions, to involve widely public in the process of joint investment and to guarantee the rights of collective investment participants.

Keywords: non-bank institutional investors, non-bank institutional investing, financial institutions, venture capital funds, business-oriented model.

Постановка проблеми. Потреби забезпечення економічного зростання вітчизняної економіки вимагають істотного збільшення обсягу інвестиційних ресурсів, важливим постачальником якого є небанківські інституційні інвестори. Практика розвинених країн свідчить, що ці фінансові інститути за показниками нагромаджених активів і темпами розвитку інвестиційної діяльності є лідерами в інвестиційній сфері і можуть скласти реальну конкуренцію банківським установам. В Україні впродовж останнього десятиліття діяльність основних видів інституційних інвесторів відзначалась активним розвитком. Проте при загальних позитивних тенденціях розвитку небанківського інституційного інвестування в Україні відзначається наявність його видових, структурних та регіональних диспропорцій, зумовлених неоднаковими темпами розвитку фінансових інститутів, різним обсягом нагромаджених активів, нерівномірним територіальним поширенням діяльності. Зазначені обставини потребують дослідження основних причин та проблем диспропорційного розвитку цих фінансових інститутів з метою удосконалення вітчизняної моделі небанківського інституційного інвестування.

Аналіз основних досліджень і публікацій. У вітчизняних наукових колах спостерігається значний інтерес до дослідження особливостей діяльності інститутів спільного інвестування (ІСІ), страхових компаній, недержавних пенсійних фондів (НПФ), як важливих інститутів фінансової системи країни. Однак комплексних досліджень, що дають змогу оцінити масштаби та проблеми розвитку небанківського інституційного інвестування у країні небагато. Важливий внесок у дослідження діяльності небанківських інституційних інвесторів здійснили З. Ватаманюк, Т. Кушнір [3], С. Мошенський [5], С. Черкасова [7] та інші науковці. Однак динамічний розвиток цих видів фінансових інститутів та зміна умов економічного розвитку країни вимагають подальшого дослідження цих питань.

Формулювання мети. Мета статті – дослідити тип моделі небанківського інституційного інвестування, що склалась в Україні, виходячи з величини інвестиційних активів, нагромаджених фінансовими інститутами, визначити основні проблеми в діяльності досліджуваних фінансових інститутів і на цій основі

запропонувати шляхи вдосконалення моделі небанківського інституційного інвестування в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Упродовж 2014–2018 рр. в Україні відбувався процес нарощування активів групою небанківських інституційних інвесторів. Однак вартість їх активів до ВВП є не такою вагомою (рис. 1).

На кінець 2018 р. сукупний обсяг чистих активів цих інститутів становив 332,5 млрд грн, що становило близько 9,3 % ВВП країни [1, 4, 6]. Значення цих інвесторів у процесі розвитку національних економік розвинених країн, таких як Нідерланди, Великобританія, Канада, США, є дуже суттєвим, що відображає обсяг їх капіталу, який становить близько 60 % ВВП [8].

Рисунок 1 – Динаміка змін обсягу активів інституційних інвесторів (ІСІ, НПФ, СК) до ВВП країни, 2014–2018 рр.

Джерело: Складено автором за даними [1, 4, 6]

За досліджуваний період зазначений показник зріс майже втричі, що свідчить про динамічність розвитку небанківського інституційного інвестування в Україні. Водночас темпи розвитку деяких видів фінансових інститутів, що належать до небанківських інституційних інвесторів, є неоднаковими. Найвищі темпи розвитку демонструють венчурні інвестиційні фонди,

закриті невенчурні інвестиційні фонди, НПФ. Значно нижчими темпами розвитку відзначаються страхові організації [4, 6].

Небанківські інституційні інвестори реалізують різні цілі та механізми інвестування. Венчурні інвестиційні фонди, недиверсифіковані невенчурні фонди в основу своєї діяльності висувають мету отримання прибутку. Для компаній з управління їх активами цих фондів інвестиційні операції є формою реалізації інвестиційного бізнесу. Навпаки, НПФ, компанії зі страхування життя, кредитні спілки здійснюють інвестування як допоміжний вид діяльності для надання фінансових послуг, що мають соціальне спрямування [3, с. 125].

Ризикові страхові компанії, публічні та диверсифіковані ІСІ поєднують у своїй інвестиційній діяльності цілі отримання прибутку та убезпечення від ризиків. Використовуючи зазначені аргументи С. Черкасова [7, с. 66] у складі небанківських інституційних інвесторів виокремлює три групи фінансових інститутів залежно від цілей та механізмів реалізації ними інвестиційної діяльності:

- бізнес-орієнтованих інституційних інвесторів;
- соціально-орієнтованих інституційних інвесторів;
- інституційних інвесторів, що поєднують цілі отримання прибутку та убезпечення в своїй діяльності.

Використання цієї ознаки класифікації дає змогу визначити тип моделі небанківського інституційного інвестування, яка може бути бізнес-орієнтованою, соціально-орієнтованою або змішаною, виходячи зі співвідношення активів окремих груп досліджуваних інститутів та обсягів їх інвестиційних операцій. В Україні лідерами за обсягами нагромаджених активів є бізнес-орієнтовані інституційні інвестори. Частка цієї групи інститутів у сукупних активах небанківських інституційних інвесторів на кінець 2018 р. становила 83,3 % (табл. 1).

Водночас частка активів соціально-орієнтованих інституційних інвесторів у цій групі інститутів становила трохи більше 4 %. Виходячи з такого співвідношення активів, можна стверджувати, що в Україні сформована бізнес-орієнтована модель небанківського інституційного інвестування.

Таблиця 1 – Структура активів небанківських інституційних інвесторів в Україні в 2014–2018 рр., % (на кінець періоду)

Група небанківських інституційних інвесторів	Роки				
	2014	2015	2016	2017	2018
Бізнес-орієнтовані	77,5	72,3	78,8	80,0	83,3
Такі, що поєднують цілі отримання прибутку і збереження капіталу	18,2	23,9	17,1	15,7	12,4
Соціально-орієнтовані	4,3	3,8	4,1	4,3	4,3
Разом	100	100	100	100	100

Джерело: Складено автором за даними [4, 6]

У сучасних умовах серед основних ознак моделі небанківського інституційного інвестування, що сформувалась в Україні, потрібно виділити переважання бізнес-орієнтованих механізмів колективного вкладення коштів та їх елітність, видову та територіальну нерівномірність розвитку фінансових інститутів, переважання закритих форм колективного інвестування над публічними, слабку соціальну спрямованість.

Функціонування небанківського інституційного інвестування в Україні і тип його моделі у сучасних умовах значною мірою визначаються діяльністю венчурних інвестиційних фондів. Значну частину таких фондів створено в Україні з метою оптимізації оподаткування і фактично вони є формою організації господарської діяльності. Вітчизняні науковці зазначають, що в сучасних умовах венчурні фонди, здебільшого, не виконують свого основного завдання щодо забезпечення фінансування наукомістких виробництв, розвитку інновацій, впровадження досягнень науки і техніки у виробництво. У цьому контексті заходи державної регулятивної політики потрібно спрямувати на посилення інноваційної спрямованості діяльності венчурних фондів та виведення з ринку тих учасників, що займаються процесами колективного інвестування тільки формально [5, с. 50].

Потребує значної активізації діяльність соціально-орієнтованих інституційних інвесторів, таких як НПФ і компаній зі стра-

хування життя. Найбільш важливими чинниками, що перешкоджають їх розвитку в сучасних умовах, є низький рівень доходів працюючих громадян, незацікавленість роботодавців у посиленні соціальної та фінансової захищеності своїх працівників, низька фінансова грамотність та інвестиційна культура у суспільстві, знецінення національної грошової одиниці.

Основні ознаки моделі небанківського інституційного інвестування, що сформувалась в Україні, свідчать про її низьку ефективність. З одного боку, в країні пріоритетного розвитку набула діяльність бізнес-орієнтованих інституційних інвесторів, активи яких щороку зростають, проте їх вплив на фінансування економіки та розвиток інноваційної сфери залишається незначним. З іншого боку, діяльність соціально-орієнтованих інституційних інвесторів, таких як публічні ІСІ, кредитні спілки, скорочується, що має негативний соціальний ефект. В Україні набули поширення процеси зменшення вагомості публічних інститутів у розвитку небанківського інституційного інвестування, що є невластивим для розвинених країн світу і свідчить про недостатню ефективність державних регуляторних заходів у цій сфері [2, с. 254].

На сучасному етапі з боку держави небанківське інституційне інвестування не розглядають як цілісну систему фінансових інститутів, що функціонують на спільних принципах діяльності й вирішують подібні за змістом завдання щодо акумуляції, нагромадження та ефективного інвестування об'єднаного капіталу групи інвесторів. У цьому контексті потрібно розробити на державному рівні Концепцію розвитку небанківського інституційного інвестування, завдання якої полягають у визначенні заходів щодо його стимулювання й прискорення розвитку в Україні, подоланні існуючих диспропорцій та визначенні системних засад його державного регулювання, побудованих на уніфікованому підході до діяльності небанківських інституційних інвесторів.

Для забезпечення та активізації розвитку небанківських інституційних інвесторів держава в сучасних умовах використовує тільки окремі заходи, які не поширюються на всі види небанківських інституційних інвесторів, внаслідок регулятивного

впливу на ці інститути різних уповноважених органів. Заощадження населення не становлять основу фінансових ресурсів небанківських інституційних інвесторів. Необізнаність населення про механізми діяльності цих фінансових інститутів, недостатня реклама та популяризація НПФ, компаній зі страхування життя, публічних ІСІ є одним із чинників, що зумовлює концентрацію таких інститутів у столиці та окремих промислово розвинених областях країни [2, с. 259]. Держава повинна застосовувати дієвіші механізми щодо поширення серед населення нових форм нагромадження капіталу. У контексті підвищення фінансової грамотності населення потрібно вжити заходів з популяризації колективних форм інвестування, поширення досвіду успішно функціонуючих фінансових установ, що забезпечують механізми колективного інвестування коштів.

Сучасна практика функціонування вітчизняних фінансових інститутів, що є інституційними інвесторами, не відповідає міжнародним стандартам, зокрема правилам та процедурам, визначеним директивами Європейського Союзу. Серед найбільших відхилень від світових стандартів відзначається низький рівень уніфікації вимог до діяльності фінансових інститутів, відсутність дієвих механізмів захисту майнових прав клієнтів і учасників фінансових установ, неналежний рівень розкриття інформації про результати господарської діяльності.

Зазначені вади характеризують недосконалість існуючої практики державного регулювання небанківських фінансових інститутів в Україні. Фрагментарними та малоефективними є й заходи щодо стимулювання розвитку форм колективного інвестування [7, с. 67].

Серед основних завдань державної політики у сфері небанківського інституційного інвестування в Україні, виконання яких забезпечить удосконалення його моделі та посилення ролі досліджуваних інститутів у розвитку економічної, інвестиційної і соціальної сфер країни, потрібно зазначити:

– збільшення інвестиційного потенціалу всіх видів небанківських інституційних інвесторів та забезпечення його ефективного використання;

- посилення інноваційної спрямованості венчурних фондів;
- стимулювання розвитку публічних і соціально-орієнтованих фінансових інститутів;
- забезпечення фінансової надійності і стабільності діяльності небанківських інституційних інвесторів;
- посилення захисту майнових прав учасників колективних інвестицій.

Досягнення цих завдань забезпечить успішне та ефективне функціонування небанківського інституційного інвестування як важливого сегмента фінансового сектора країни, здатного повноцінно конкурувати з банківською системою у процесах залучення, нагромадження та перерозподілу інвестиційних ресурсів та покращення, таким чином, структурних характеристик інвестиційного середовища в Україні.

Висновки. В Україні сформувалась бізнес-орієнтована модель небанківського інституційного інвестування, зумовлена переважаною часткою активів венчурних інвестиційних фондів. На сучасному етапі сформована модель визначається недостатньою ефективністю і характеризується такими рисами, як переважання бізнес-орієнтованих механізмів колективного вкладення коштів та їх елітність, видова та територіальна нерівномірність розвитку фінансових інститутів, переважання закритих форм колективного інвестування над публічними, слабка соціальна спрямованість. Для посилення ролі та значення досліджуваної групи фінансових інститутів у розвитку економічної, інвестиційної і соціальної сфер країни потрібно удосконалити державне регулювання небанківського інституційного інвестування. Основні регулятивні заходи потрібно спрямувати на збільшення інвестиційного потенціалу небанківських інституційних інвесторів, посилення інноваційної спрямованості венчурних фондів, стимулювання розвитку соціально-орієнтованих фінансових інститутів, захист прав учасників колективних інвестицій.

Перспективи подальших досліджень авторів пов'язані з вивченням механізмів стимулювання розвитку соціально орієнтованих інституційних інвесторів небанківського типу.

Список використаних інформаційних джерел

1. Аналітичні матеріали Української асоціації інвестиційного бізнесу за 2014–2018рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uaib.com.ua> (дата звернення: 15.09.2019 р.). – Назва з екрана.
2. Васильців Т. Г. Вплив діяльності інституційних інвесторів небанківського типу на розвиток вітчизняного ринку фінансових послуг / Т. Г. Васильців, С. В. Черкасова // Актуальні проблеми економіки. – 2016. – № 2. – С. 252–260.
3. Ватаманюк З. Г. Розвиток інституційного інвестування в Україні / З. Г. Ватаманюк, Т. М. Кушнір // Фінанси України. – 2007. – № 3. – С. 124–131.
4. Макроекономічна статистика [Електронний ресурс] : Економічна статистика: станом на 01 січня 2019 р. / Статистична інформація : [веб-сайт Державної служби статистики України]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 15.09.2019 р.). – Назва з екрана.
5. Мошенський С. Проблеми та шляхи забезпечення стабільного функціонування інституційних інвесторів на ринку цінних паперів України / С. Мошенський // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2008. – Вип. 367. Економіка. – С. 48–52.
6. Річні звіти Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, за 2014–2018 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nfr.gov.ua> (дата звернення: 15.09.2019 р.). – Назва з екрана.
7. Черкасова С. В. Сучасні тенденції розвитку інститутів спільного інвестування в Україні С. В. Черкасова // Підприємництво і торгівля. – 2018. – Вип. 22. – С. 62–68.
8. Total assets by type of institutional investors in the OECD, 2010–2017 // OECD Working Papers on Finance / Insurance and Private Pensions. – 2018. – № 36.